

AZƏRBAYCAN VETERANI

Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatının orqanı

12 (107) 28 may 2018-ci il

Xüsusi buraxılış

İctimai-siyasi qəzet

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti - 100

Müsəlman Şərqiində ilk demokratik cümhuriyyətin məhz Azərbaycan torpağında yaranması xalqımızın o dövrdə və o illər ərəfəsində – XIX əsrin sonunda və XX əsrin əvvəllərində milli müstəqillik, azadlıq duyğuları ilə yaşaması ilə bağlıdır. O illərdə xalqımızın qabaqcıl şəxsiyyətləri, mütəfəkkir adamları, ziyalıları xalqımızda milli azadlıq, milli müstəqillik duyğularını gücləndirmiş, milli dirçəliş, milli oyanış əhval-ruhiyyəsi yaymış və bunların hamısı məntiqi olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına gətirib çıxarmışdır.

Heydər ƏLİYEV

*Bir kərə yüksələn bayraq
bir daha enməz*

*Respublika Gününüz
mübarək*

"Sən bizimsən, bizimsən
durduqca bədəndə Can,
Yaşa, yaşa, çox yaşa,
ey şanlı Azərbaycan!"

28 MAY

Respublika Veteranlar Təşkilatında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyi qeyd olunub

18 may 2018-ci ildə Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyi ilə bağlı tədbir keçirilmişdir. Tədbiri giriş sözü ilə Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatın sədri general-polkovnik Tofiq Ağahüseynov açmışdır.

16-da sərəncam imzalamışdır. Bu sərəncam ölkə rəyberliyi tərəfindən ümumən Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinə, xüsusilə Şərqdə ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə necə yüksək dəyər verilməsinin növbəti sübutudur. Xalq Cümhuriyyəti Azərbaycan tarixində müstəsna yer tutur. Onun mövcudluğu sonrakı mərhələdə Azərbaycan dövlətçiliyi-

kirə etdərək Müvəqqəti Milli Şura yaratdı. 1918-ci il may ayının 28-də Milli Şuranın birinci iclasında Azərbaycanın müstəqil dövlət elan olunması haqqında tarixi qərar - "Azərbaycanın istiqlaliyyəti haqqında Akt" qəbul edildi. Beləliklə, Azərbaycanın Şərqi və Cənubi Zaqafqaziya hüduqlarında milli dövlətçiliyi bərpa olundu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması bütün dünyaya elan olundu. Xalqımız uzun illərdən bəri can atdığı azadlığına, müstəqilliyinə qovuşdu.

Bu tarixi nailiyyətin qazanılmasında xalqımızın görkəmli oğulları Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Fətəli xan Xoyski, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Nəsim bəy Yusifbəyli,

qilliyi daha da möhkəmləndi və ölkə həyatının bütün sahələrində inkişaf və tərəqqinin əsasları qoyuldu".

Tədbirdə Azərbaycan tarix üzrə fəlsəfə doktoru Kamran İsmayilov, RVT-nin şöbə müdiri, ehtiyatda olan polkovnik, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Lətif Babayev, Bilik Fondunun ölkədaxili layihələr sektorunun müdiri Hacı Nərimanoğlu, Prezident Administrasiyası İctimai-siyasi şöbəsinin əməkdaşı Rasim Mirzəyev və başqaları çıxış etmişlər. Onlar Azərbaycanın ilk müstəqil dövlətinin həqiqətən də demokratik idarəçilik mexanizmlərinə, parlamentli respublika quruluşuna malik olduğunu qeyd edərək, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixi, qısa müddətdə gördüyü genişmiqyaslı işlər barə-

Tədbirdə, Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası İctimai-siyasi şöbəsinin əməkdaşı Rasim Mirzəyev, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Bilik Fondunun ölkədaxili layihələr sektorunun müdiri Hacı Nərimanoğlu, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Tarix İnstitutunun baş elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Kamran İsmayilov, RVT Rəyasət Heyətinin üzvləri, İkinci Dünya, Qarabağ, Əfqanıstan mühari-

nin qorunması, hansı tərkibdə olmasına baxmayaraq, respublika kimi qalmasına zəmin yaratmışdır".

Tədbirdə çıxış edən Respublika Veteranlar Təşkilatının sədr müavini, ehtiyatda olan polkovnik Cəlil Xəlilov demişdir: "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyinin tamam olması – bu böyük bayram münasibəti ilə bütün tədbir iştirakçılarını təbrik edirəm. Azərbaycanın tarixi nailiyyəti olan dövlət müstəqilliyinin əldə edilməsi

Həsən bəy Ağayev və neçə-neçə başqa millət fədailərinin xidmətləri olmuşdur. Bu gün müstəqil dövlətin vətəndaşı olduğumuz üçün bizlər həmin böyük şəxsiyyətlərə minnətdarıq.

Ancaq müstəqillik əldə olunsada, ölkədə daxili və xarici pozucu qüvvələrin fəallaşması, xüsusilə kommunistlərin hakimiyyətə can atması və bu məqsədlə sovet Rusiyasından kömək alınması, davam etməkdə olan erməni təcavüzü və digər amillər respublikada vəziyyəti gərginləşdirdi. Nəhayət bundan istifadə edən 11-ci ordu Azərbaycana daxil oldu və razılaşmanın şərtlərini pozaraq onu işğal etdi. Azərbaycanın ilk müstəqil döv-

də danışıqları. İlk respublika dövründə Azərbaycanın müstəqil dövlət atributlarının qəbul edilməsi, milli valyutanın dövriyyəyə buraxılması, ölkənin bu gün mövcud olan əksər dövlət orqanları, o cümlədən güc qurumlarının yaradılması və s. fəaliyyətlər barədə tədbir iştirakçılarna maraqlı faktlar çatdırılmışdır.

Sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixinin tədqiqində və ölkənin ictimai-siyasi həyatında fəal iştiraklarına görə bir neçə şəxs Azərbaycan Respublikası Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatı Rəyasət Heyəti adından RVT-nin yubiley medalları və fəxri fərmanla təltif olunmuşlar.

Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik

bələri, əmək və Silahlı Qüvvələr veteranları, ziyalılar, gənclər təşkilatının və medianın nümayəndələri iştirak etmişlər.

Tədbir başlanmadan əvvəl Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularının, eləcə də Azərbaycanın müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü uğrunda canlarından keçmiş bütün şəhidlərimizin xatirəsi 1 dəqiqəlik sükutla yad edilmiş, Azərbaycan Respublikasının dövlət himni səslənmişdir.

Tofiq Ağahüseynov Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması və fəaliyyətindən danışaraq demişdir: "Bu günki tədbirimiz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin elan olunmasının 100-cü ildönümünə həsr edilmişdir. Bilirsiniz ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində geniş qeyd olunması haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 2017-ci il may ayının

bütün xalqımız, eləcə də hər bir azərbaycanlı üçün böyük uğur, həm də qürur mənbəyidir. Azərbaycanın vahid dövləti olan Səfəvilər dövlətindən sonra xalqımız uzun illər ərzində azadlıq, müstəqillik arzusu ilə yaşamışdı. Xanlıqlara parçalanmış, müxtəlif imperiyaların, o cümlədən son 100 ildə Çar Rusiyası və İran arasında bölünmüş vəziyyətdə olan Azərbaycan nicat axtarırdı. Nəhayət 20-ci əsrin əvvəllərində baş verən proseslər, xüsusilə çar Rusiyasının süqut etməsi və Birinci dünya müharibəsi ilə əlaqədar dünyada, eləcə də, Cənubi Qafqaz regionunda yaranmış şərait imperiyaların zülmü altında olan digər xalqlarla yanaşı Azərbaycan xalqının da öz müstəqilliyini əldə etməsinə tarixi imkan yaratdı.

1918-ci il may ayının 27-də artıq keçmiş Zaqafqaziya Seyminin müsəlman fraksiyası fəvqəladə iclasında mövcud siyasi vəziyyəti müza-

ləti yaranmasından 23 ay sonra süqut etdi. 1991-ci ilin 18 oktyabrında öz azadlığı və müstəqilliyi uğrunda daim mübarizə aparmış, tarixi yaddaşına sadıq qalan xalqımız Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə yenidən qayıdışı ilə Azərbaycanın dövlət müstə-

yubileyi ilə bağlı Respublika Veteranlar Təşkilatının tədbirlərinin davam etdirələcəyi, bu məqsədlə həmçinin yaxın vaxtlarda Azərbaycan və Türkiyə Veteranlar Təşkilatlarının Türkiyə və Azərbaycanda birgə tədbirlərinin keçirilməsi üçün hazırlıq işlərinin aparıldığı bildirilmişdir.

“Milli dövlətlər milli mədəniyyətlərin yaradıcısıdır”

bəhs edərkən Hegel qeyd etməyi unutmamışdır ki, dövləti olmayan millətlər və xalqlar əslində tarixdən kənar bir şeydirlər və onların tarixdə izi yoxdur.

XX əsrdə Azərbaycanın milli azadlığı uğrunda mübariz, fədakar ictimai xadim, əsrin əvvəllərindəki milli-demokratik hərəkatın ideoloqu və siyasi doktrinanın banisi M.Ə.Rəsulzadə milli dövlətlərin qurulmasını belə alqışlayırdı: “Milli dövlətlər milli mədəniyyətlərin yaradıcısıdır”. “Və eyni zamanda dünya mədəniyyətinə körpü salan yoldur”.

Orta əsr Şərqi mütəfəkkiri İbn Xəldun isə “dövlət sivilizasiyanın göstəricisi, forması, meyarı və təzahürüdür” fikri ilə dövlətin insan həyatında və birgə yaşayışında hər şey demək olduğunu təsdiqləyirdi.

M. Ə. Rəsulzadə dövlətin tərəqqi anlayışı və inkişafı sız bağlı olmasına aid fikirlərini belə ümümləşdirirdi: “Milli istiqlaliyyətin əsas məqsədi milli müstəqil dövlət olsa da, son məqsəd milli mədəniyyətlər vasitəsilə ictimai tərəqqidir”. Yəni, Milli

istiqlaliyyətin və milli azadlığın əsas atributu müstəqil milli dövlətdir.

Milli dövlətçilik ideologiyası millətin soykökünə bağlılıq, milli ruhu, adət-ənənəni qorumaq, müasir elm və texnikanın nailiyyətlərindən istifadə etməklə dövləti daha da inkişaf etdirib gücləndirmək, yüksək tərəqqiyə nail olmağa xidmət etməlidir. Milli özünüdərk millətin özünə və öz tarixinə necə münasibət bəsləməsi ilə ölçülür. Qeyd edək ki, xalq etnik anlayışdırsa, millət daha çox siyasi anlayış və kateqoriyadır. Hazırda millət ideyası yeni dövr demokratiyasının hüquqi və ideoloji-əxlaqi əsaslandırılmasıdır. Fransız milləti ilə bağlı mükəllmələrdə iştirak edən tanınmış alim Renan 1882-ci ildə “Millət nədir?” əsərində yazır ki, millət candır, ruhi prinsipdir, keçmişdə verilmiş qurbanlar, hələ bundan sonra da veriləcək qurbanlar

əsasında böyük həmrəylik deməkdir.

“Avropanın millət məkanı”nın müəllifi Sürrato yazır: “Dövlət əslində hüquqi təşkil olunmuş millətdir”.

Dövlətə suverenlik xas olduğundan millət özü də digər mədəniyyətlərə münasibətdə ehtiyatlı olmalıdır. Kortəbi olaraq süzgcdən keçirilmədən, milli mentalitə yabançı olmasına məhəl qoymadan özge mədəniyyətlərinin idxalı, milli mədəniyyətə öldürücü zərbə vura bilər. Yalnız milli ruha söykənməklə müasir dünyanın texnologiyasını mənimsəmək və qabaqcıl millətlər sırasına çıxmaq millətimizin amalı olmalıdır. Bu gün iki əsrin qovşağında sosiologiya elmləri tərəqqi etmiş cəmiyyətləri rifah dövlətinə aparən yolun yalnız və yalnız milli dövlətçilikdən keçdiyini təsdiqləyirlər. “İnsanlara hüriyyət, millətlərə istiqlal” söyləyən M. Ə. Rəsulzadə də şəxsiyyətə azadlıq lazım olduğu kimi millətlərə də istiqlaliyyətin zəruri olması fikrini bəyan edirdi.

Azərbaycan tarixinin müasir inkişaf dövrü Ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Müstəqilliyin əldə edilməsi və qorunub saxlanılmasında müstəsna xidmətlər göstərmiş Öndərimizin söyləri nəticəsində tarixin keşməkeşli anlarını uğurla keçmiş Azərbaycan bu gün böyük inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Bu uzaq hədəflərə hesablanmış strateji siyasət hazırda Ali Baş Komandanımız, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməkdədir.

Milli müstəqil dövlət Azərbaycan xalqının milli sərvəti və onun yaratdığı şah əsəridir. Bu dövlətin öz növbəsində yaratdığı şah əsərlərin tacı isə Ümummilli lider Heydər Əliyevdir. Azərbaycan övdlədləri bütün tarixi zamanlarda dünyanın ən qaynar nöqtələrində sülh uğrunda mübarizələrdə və quruculuq proseslərində yaxından iştirak etmişlər. Qəhrəman Azərbaycan xalqının cəsur övdlədlərinin adları Avropanın və dünyanın müxtəlif məkanlarında elm, şücaət və insanlıq nümunələri ilə diqqət çəkmişdir.

Eramızdan əvvəl Makedoniyalı İsgəndər, Romalı Pompey zamanından azərbaycanlılar tarix səhnəsində var olduqlarını göstərmişlər. Biz cəsur, sülhsevər və mənəvi zənginliyə malik xalqın övdlədləriyiq. Azərbaycan bizim fəxarət mənbəyimizdir, Azərbaycan həyatımızın mənasını zənginləşdirən, bizə hüquq və vəzifələr müəyyən edən, əqidə, hədəf və insani və vətəndaş prioritetləri təqdim edən gözəl vətənimizdir. O, canımız və qanımızdır. Onu bilik, bacarıq və qabiliyyətləri çərçivəsində qorumaq və inkişaf etdirmək hər birimizin borcudur. Biz bir millət olaraq tarixi torpaqlarımızı işğaldan azad etməliyik.

*Rasim Mirzəyev,
Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası
İctimai-siyasi şöbəsinin əməkdaşı*

AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİ-MİLLİ QÜRURUMUZ

Son dərcə mürəkkəb şəraitdə yaranmış, 10 gün sonra 100 yaş tamam olacaq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti 2 min ildən artıq dövlətçilik təcrübəsinə malik Azərbaycan tarixində xüsusi yeri var. Azərbaycanın müasir, demokratik dövlət quruculuğu yolunda ilk dəyərli təcrübəsi olan Xalq Cümhuriyyəti milli tariximizin ən şərafətli, dəyərli səhifəsidir. 23 ay mövcud olmuş bu dövlət Azərbaycana nə verdi?

Cümhuriyyət Azərbaycan xalqının suveren, demokratik, hüquqi dövlət yaratmaq əzmini və bacarığını dünyaya nümayiş etdirdi. Azərbaycanın müstəqilliyi barədə “İstiqlal bəyannaməsi”ndə suveren, demokratik dövlətə məxsus bütün atributlar əksini tapmışdı. Bu prinsipləri yada salaq. Hakimiyyətin xalqa mənsubluğu, vətəndaşların mülki və siyasi hüquqlarına təminat, bütün xalqların və hər bir kəsin milli, dini, sinfi, silki və cinsi mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, azad inkişafı üçün şəraitin yaradılması, nəhayət, hakimiyyətin bölünməsi. Uzun zaman coğrafi və etnik-mədəni məfhum kimi işlənən Azərbaycan məfhumu tam yeni siyasi-hüquqi status - millət-dövlət statusu qazandı, beynəlxalq hüququn subyekti oldu.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və xalqın təhlükəsizliyi təmin edildi. Cümhuriyyət qəddər ölkə parçalanmış və əksər əraziləri antimilli qüvvələr tərəfindən işğal edilmiş vəziyyətdə idi. Bakıda hakimiyyət Stepan Şaumyanın

başçılıq etdiyi daşnak-bolşevik guruhunun əlində idi. Neftə görə onu ələ keçirməyə çalışan xarici qüvvələr arasında rəqabətin kəskinləşməsi vəziyyəti digər tərəfdən gərginləşdirirdi. İrəvan, Zəngəzur və Qarabağda qar ordusu və bolşeviklər tərəfindən silahlandırılmış erməni quldur dəstələri aqalığı etməklə, türk-müsəlman əhalinin soyqırımını davam etdirirdilər. Cənubda dünya müharibəsindən qayıdaraq bura cəmlənmiş və qar dövründən qalan silahlı dəstələr və bolşeviklər bölgənin rus əhalisini Azərbaycana qarşı çevirmişdilər. Bölgəyə faktiki nəzarət edən qiyamçılar sonra burada “Muğan Sovet Respublikası” elan etdilər. Necə deyirlər, eyni ssenari.

Qərbdə ermənilər müntəzəm təribatlar törədir, yerli əhalini açıq təhdid edirdilər. Bu hər an müharibə vəziyyətinə keçə bilərdi. Şimalda Rusiyanın bütövlüyü uğrunda mübarizə aparən general Denikin Kəonüllü Ordusu və bolşevik hakimiyyətinin təcavüz təhlükəsi mövcud idi. Digər ərazilərdə isə köhnə idarəetmə sisteminin sıradan çıxması, yenisinin yaradılmaması səbəbindən əsl anarxiya hökm sürürdü.

Cümhuriyyət xadimləri belə ağır şəraitdə müstəqilliyi elan etdilər və bütün varlıqları ilə bunu reallaşdıraraq, Azərbaycanı xilas etdilər. Bunun ən əyani sübutu kimi 3-cü hökumətin qurulması ərəfəsində Fətəli xan Xoyskinin ölkə parlamentində hökumətin ötən 6 aylıq fəaliyyəti barədə hesabatından qısa qeydləri nəzərinizə çat-

dırmaq istərdim: “Altı ay ərzində biz ölkəni anarxiya və xaosdan çıxarmaq üçün fəaliyyət göstərmişik: qayda-qanun yaratmış, polis təsis etmiş, məhkəmə qurmuş, dəmiryolunda hərəketi bərpa etmiş, az-çox dərəcədə poçt-teleqraf və digər müəssisələrin işlərini qaydaya salmış, ölkəni maliyyə çətinliyindən çıxarmışdıq. İşimizdə çatışmazlıqlar və nöqsanlar da oldu. Ancaq nəzərə alın ki, bu işlər son dərəcə gənc, çoxillik dövlətçilik təcrübəsinə, bundan əlavə heç bir vasitəyə və real gücə malik olmayan bir hökumət tərəfindən görülmüşdür. Hökumətin qarşısında başqa, daha mühüm və daha çətin vəzifə Azərbaycanın paytaxtı Bakının onu xəyanətkarına işğal etmiş, xalqların azadlığı və qardaşlığı və s. barədəki hay-küyləri Bakılı müsəlman kişiləri və qadınları məhv etmək hərəketləri ilə uyğun gəlməyən partiyadan geri alınması dururdu. Bu mühüm və çətin vəzifə Türk qüvvələrinin köməyi ilə hökumət tərəfindən yerinə yetirildi... Biz bacardığımız qədər hər şeyi etdik, ola bilər ki, səhvlərə də yol verdik, ancaq işlədik, yalnız bir məqsədlə - Vətənin rifahı naminə çalışdıq”.

Fətəli xan çətinliklərlə üzləşən gənc dövləti dalğalar qoynunda yırgalanan qayıqla müqayisə edərək deyirdi: “bu qayıq qayalar arasında ələ keçirmək lazımdır, o, bürdüməsin və daşlara toxunub parçalanmasın”.

Əlbəttə, bütün bu işlərdə türklərin Azərbaycana qardaşlıq köməyinin müstəsna rolu olmuşdu. Özü də bu yal-

nız Qafqaz-İslam Ordusunun ölkənin ərazi bütövlüyünün təminatında fədakarlığı, yaxud Azərbaycanın milli ordusunun təşkili ilə məhdudlaşmır. Azərbaycan hökumətinin xahişi ilə Osmanlı hökumətinin hərbi naziri Ənvər paşa ilk yardım kimi Azərbaycana 2 milyon türk lirəsi həcmində kredit ayırmışdı, Azərbaycanda olan türk ordusunun ehtiyaclarına hər ay 50 min lirə xərclənirdi. İyunun 16-da Azərbaycan Milli Şurasının və hökumətin Gəncəyə köçməsi milli qüvvələrlə yanaşı, türklərin xidmətinin nəticəsi idi.

Əgər Türkiyə ilə Antanta dövlətləri arasında 1918-ci il 30 oktyabr tarixli Mudros müqaviləsinə görə, Osmanlı qüvvələri 1918-ci ilin noyabrında Bakını tərk etməsəydi, Azərbaycanın müstəqilliyinin taleyi fərqli ola bilərdi. Doğrudur, o dövrdə böyük dövlətlərin Rusiyanın parçalanmasına münasibəti birmənalı deyildi. Onlar həm Rusiyanın zəifləməsi, bolşevik hakimiyyətinin dağılması üçün fəaliyyət göstərirdi, həm də Rusiyanın vahidliyi və bölünməzliyi uğrunda mübarizə aparənlara yardım edirdilər. Bu məsələlərlə əlaqədar ingilis qüvvələrinin Bakıya gəlişi ilə bağlı bir neçə məqama toxunmaq kifayətdir. General Tomsona Azərbaycana daxil olmazdan əvvəl AXC-ni tanımaq haqqında bəyanat verilməsi təklifini rədd etmiş və bildirmişdi ki, “Azərbaycan Respublikası türklərin intriqası nəticəsində yaranmışdır və xalq arasında heç bir dayağa malik deyildir”.

General Tomson Bakı və onun neft mədənlərinin ingilislərin nəzarəti altına keçəcəyi, ölkənin qalan hissəsinin isə Azərbaycan hökumətinin və ordusunun nəzarəti altında olacağı barədə bəyanat vermişdi. "Azərbaycan rəsmi şəkildə tanınmır, lakin İngiltərə, Fransa və ABŞ nümayəndələri onun hökuməti ilə "defakto" əlaqə yaradacaqlar, bütün idarə və təşkilatlar bəzi dəyişikliklərlə fəaliyyət göstərəcəklər. General Tomson Bakının general-qubernatoru olacaq, ingilislər şəhər polisində rəhbərlik edəcəkdir. Şəhər Duması yenidən azad fəaliyyətə başlayacaq, Azərbaycan Paris sülh konfransında milli müqəddaratını təyinetmə prinsipi əsasında iştirak edəcək. L. Biçeraxov və onun dəstələri Britaniya ordusu ilə birlikdə Bakıya daxil olacaq və nəhayət, silahlı erməni dəstələri şəhərə buraxılmayacaqlar".

Mən diqqəti Fətəli xanın Tomsonla görüşünə yönəltmək istəyirəm. Görüşdə general Tomson Azərbaycan

Cümhuriyyətini tanımadığını, müttəfiq olan rusların torpağın gəldiyini söyləyir. Ancaq general Tomson Milli hökumətin xalq tərəfindən dəstəkləndiyini görüb və Fətəli xanla görüşdən sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə qarşı münasibətini dəyişərək, onun başçılıq etdiyi hökuməti ölkədə yeganə hakimiyyət kimi tanıdı.

Cümhuriyyət Parlamenti fəaliyyətə başladığı 1918-ci il dekabrın 7-dən 1920-ci il aprelin 27-dək cəmi 145 iclası keçirilmişdir.

Azərbaycanın təhlükəsizlik və sərhəd mühafizə qüvvələri də öz fəaliyyətinə həmin dövrdə başlayıb. Azərbaycanın ərazisi 114 kv. km. idi. Bunlardan 97 min kv. km. mübahisəsiz ərazilər idi. Təəssüf ki, bu günümüzdə həmin ərazilərin cəmi 86 min kv. km-i qalıb.

Azərbaycanın bu gün də qürurla söylənən dövlət himni, dövlət bayrağı, dövlət gerbi və s. atributların hamısı həmin dövrdə yaradılıb.

Bu günümüz üçün bir nömrəli sayılan

Qarabağ məsələsi. Cümhuriyyət dövründə Qarabağdakı döyüşlərdə erməni hərbi qüvvələri ciddi məğlubiyyətə uğradılmış, bölgə erməni quldurlarından təmizlənmişdi.

Yaxud Paris sülh konfransına Ə.Topçubaşovun rəhbərliyi altında gəndərilmiş Azərbaycan nümayəndə heyətinin həqiqətən də genişmiqyaslı və tarixi fəaliyyəti. Bunun nəticəsi idi ki, 1920-ci ilin yanvarın 19-da Paris Sülh Konfransı Ali Şurasının hökumət başçılarından iştirakı ilə keçirilən iclasında Azərbaycan və Gürcüstan respublikalarının de-fakto tanınması haqqında qərar qəbul etmişdi. Bir çox ölkələr - Belçika, İsveçrə, Hollandiya, Çexiya, Slovakiya, İtaliyanın Bakıda konsulluqları açıldı. 1920-ci ilin aprelin ortalarında İngiltərə, Fransa, İtaliya, ABŞ və başqa ölkələrdə diplomatik nümayəndəliklərinin açılması haqqında qanun qəbul edildi. Bakıda 20-dən çox ölkənin diplomatik missiyası fəaliyyət göstərirdi.

Cümhuriyyət dövrü ilə bağlı

1997-98-ci illərdə onun qurucuları olmuş şəxslərdən, nazir və nazir müavirlərindən 23 nəfərin arxiv-istintaq işini araşdırmışdım. Bunlar barədə 2000-ci ildə 2 cildlik kitab nəşr edildi. Onların əksəriyyəti barəsində həbsdən sonra tərtib edilmiş sənədlərdə, əsasən müsadirə aktında "əmlakı" ifadəsinin qarşısında yazılırdı: "Əmlakı yoxdur". Onların əmlakı olmadığı, əksəriyyətinin məzrı da Vətəndən kənarında, Azərbaycan uğrunda son nəfəslərinə qədər mübarizə apardığı torpaqlarda qaldı. Ancaq onlar bizə Azərbaycan boyda bir məmləkət, bütün tərəfləri və cəhətləri ilə yanaşı, həm də tükənməz bir əmlak qoyub getdilər. Biz bu əmlaka sahib çıxma bilməsək, onların ruhu qarşısında öz mənəvi borcumuzu yerinə yetirməmiş qalacağıq. Tanrı bizi bu sınaqdan alnıcağıq, üzünə çıxarsın. Tanrı Cümhuriyyətimizi, xalqımızı qorusun.

Lətif Şüküroğlu

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Xalq Cümhuriyyəti və Azərbaycançılıq məfkurəsi

1918-ci ilin mayında Cümhuriyyətin yaranması bir çox cəhətlərinə görə dünyada, Rusiya imperiyasında və Cənubi Qafqaz regionunda cərəyan edən siyasi və hərbi proseslərin tərkib hissəsi və nəticəsi olduğundan, beynəlxalq əhəmiyyətli hadisə idi. Bununla yanaşı, İslam dünyasında ilk demokratik cümhuriyyətin məhz Azərbaycanda yaranması XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda baş vermiş mütərəqqi ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni-mənəvi dəyişikliklərin, xalqımızın görkəmli şəxsiyyətlərinin, müttəfəklər zümrəsinin millətin oyanışı və dirçəlişi uğrunda aparadığı inadlı mücadilənin məntiqi nəticəsi olmuşdur. Əslində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə gedən yolun ilk cığır-ları məhz həmin dövrlərdən başlayır. "Azərbaycançılıq" ideyasının formalaşmasının ilkin mərhələsi elə Azərbaycanın çar Rusiyası tərəfindən işğalı ilə başlamış və bütün XIX əsi rəhatə etmişdir.

Müstəmləkəçilik mahiyyətinə baxmayaraq həmin dövrdə maarif və mədəniyyət sahəsində həyata keçirilən tədbirlər son nəticədə Azərbaycan xalqının maariflənməsinə, təhsilin, elmin və mədəniyyətin müasir nailiyyətlərinə yiyələnməsinə imkan verirdi. Xalqın mədəni-mənəvi həyatında baş verən mütərəqqi dəyişikliklər onda milli hisslərin oyanmasında, milli şüurun inkişafında və bütün bunların məntiqi nəticəsi olaraq milli hərəkatın yaranmasında mühüm rol oynadı. Məhz bu dövrdə Şimali Azərbaycanda millətləşmə prosesi sürətlənərək milli hərəkatın tədricən ümmətçilikdən milliyətçilik mərhələsinə keçməsinə şərait yaratdı.

XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda milliləşmənin ən mühüm təzahürlərindən biri mövcud rejimin bütün qadağalarına rəğmən ictimai fikirdə, mətbuat səhifələrində Azərbaycan millətinin və ərazisinin həqiqi adının getdikcə daha çox işlədilməsi oldu.

1917-ci il Fevral inqilabından sonra Azərbaycan istiqlal məfkurəsi Azərbaycan muxtariyyəti şüarı altında, konkret siyasi program şəklində meydana atıldı. 1917- 1918-ci illərdə Şimali Azərbaycanda genişlənən milli hərəkat, bu hərəkatı boğmaq üçün erməni-daşnak və rus-bolşevik qüvvələrin həyata keçirdikləri soyqırımlar Cənubi Azərbaycanda da əks-səda doğurmuşdu. Məhz Şimalda baş verən proseslərin təsiri altında Cənubi Azərbaycanda demokrtik və milli hərəkat yenidən baş qaldırdı. Bütün bunlar Cənubi Azərbaycanda milli etnik şüurun dirçəldilməsinə öz təsirini göstərirdi.

Bu baxımdan 1918-ci ildə demokratiya meydanına çıxmış Cümhuriyyət quruluşu Azərbaycanda XIX əsrin ikinci yarısından maarifçilik hərəkatı kimi başlayaraq XX əsrin əvvəllərində milli hərəkatın ideoloji mahiyyətinə çevrilmiş "Azərbaycançılıq" ideologiyasının həyatiliyinin məntiqi nəticəsi idi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması Azərbaycançılıq uğrunda aparılan çoxillik mücadilənin, milli dövlət idealının özünü təsdiqlədiyi idi.

Cümhuriyyətin elan edilməsi ilə Azərbaycan xalqı öz tarixində ilk dəfə olaraq dövlət millətinə çevrildi. Bu hadisənin nəinki tarixi, həmçinin hüquqi, siyasi baxımdan çox böyük əhəmiyyət kəsb etməsi şübhəsizdir. Əvvəla, "Azərbaycan" sözü müasir siyasi-hüquqi məzmununu, rəsmi dövlət adı statusunu məhz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması ilə aldı. Azərbaycan dövlətçiliyinin ilkin əsaslarının formalaşdırılması, o cümlədən Azərbaycan xalqının milli ruhunun dirçəldilməsi baxımından cümhuriyyət dövründə qəbul edilmiş qərarlar mühüm rol oynadı. Cümhuriyyətin yaradılması və fəaliyyəti miqyasına görə daha geniş əhəmiyyət kəsb edə-rək ümumdünya mahiyyət daşıyırdı. Azərbaycan xalqı özünün qədim dövlətçilik ənənələrini yenidən dirçəldərək müstəqil yaşamağa layiq və qadir olan xalq olduğunu sübuta yetirdi. Azərbaycanlılar ilk dəfə olaraq bütün islam dünyasına cümhuriyyətçilik məfkurəsini gətirərək bununla müstəmləkə zülmü altında yaşayan dindəş millətlərə də modern dövlət yaratmaq nümunəsi, azadlıq və demokratiya dərəsi verdilər.

Tarixi Azərbaycan ərazisində cümhuriyyət quruluşlu müstəqil dövlətin yaradılması və ona Azərbaycan adının verilməsi dünyada və regionda heç də birmənalı qarşılanmadı. Xüsusən Ermənistan, İran və Rusiyada müxtəlif dairələrdə Azərbaycan türklərinin müstəqil dövlət şəklində öz müqəddaratlarını təyin etmələri ciddi həyəcan yaratmışdı. İran dövlətinin nümayəndələri Arazdan şimalda yaranmış dövlətin "Azərbaycan" adı ilə adlandırılmasına etiraz edir, hətta onun torpaqlarına iddialar irəli sürürdülər. İranın rəsmi dairələri bu ada etiraz edərək diplomatik yazışmalarında Azərbaycan hökumətini "Qafqaz Azərbaycanı" kimi adlandırmağa çalışırdı. Rusiyanın şovinist dairələrinin də Azərbaycan Cümhuriyyətinə, onun adına eyni münasibəti var idi. Bunun ən bariz nümunəsini biz Denikin xatirələrində görürük. Azərbaycana nifrətini gizlətməyən bu irticaçı general özünün "Rus qiyamının oçerkləri"ndə iddia edirdi ki, Azərbaycan respublikasında İranın bir əyalətindən götürülmüş adından tutmuş ərazisinə, dövlətçiliyinə, höku-

mətinə qədər hər şey süni idi, gerçək deyildi.

Belə şəraitdə dünya ictimaiyyətini Azərbaycan türklərinin yaratdıqları dövlətin və onun ərazisinin həqiqətən Azərbaycan olduğuna inandırmaq olduqca vacib idi. Bu iş geniş nəzəri hazırlıqla yanaşı gərgin siyasi və diplomatik fəaliyyət tələb edirdi. Mürəkkəb şəraitdə Azərbaycan hökuməti bütün mümkün vasitələrdən istifadə edərək dövlətin suverenliyini təmin etməyə nail oldu.

İrənin və Ermənistanın Azərbaycan ərazilərinə iddialarının təkzib edilməsi baxımından Azərbaycan nümayəndə heyətinin hazırladığı "Qafqaz Azərbaycanı respublikasının nümayəndəliyinin Paris Sülh konfransına Memorandumu" mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Memorandum dünya ictimaiyyətində Azərbaycan xalqının tarixi, etnogenezi, dini, mədəniyyəti, dövlətçilik ənənələri, ölkənin siyasi sistemi, iqtisadiyyatı, eləcə də ərazi iddiaları haqqında ümumi təsəvvür yaratmaq məqsədi güdüürdü.

Azərbaycançılıq məfkurəsinin nəzəri cəhətdən inkişaf etdirilməsi, Azərbaycanın adına, dövlətçilik tarixinə, ərazilərinə münasibətdə irəli sürülən iddiaların əsassızlığının elmi şəkildə sübut edilməsi istiqamətində Azərbaycanın ziyalıları da mübarizə aparırdılar. Bu mübarizənin önündə M.Ə.Rəsuladə gedirdi. Onun müxtəlif mətbu orqanlarda "Azərbaycan" termini yaranması, Azərbaycan tarixi, etnoqrafiyası ilə bağlı yazıları bu baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. M.Ə.Rəsuladənin "Azərbaycan paytaxtı", "İran və biz", "Biz və İran", xüsusən "Azərbaycan Cümhuriyyəti" adlı məqalələri, digər publisistik yazıları Azərbaycanşünaslığın inkişafına böyük təsir göstərmişdir.

Azərbaycançılığın nəzəri əsaslarının işlənilib hazırlanmasında M.Ə.Rəsuladənin Cümhuriyyətin bir illiyi münasibəti ilə "İstiqlal" məcmuəsinin 28 may 1919-cu il tarixli nömrəsində dərc etdirdiyi "Azərbaycan Cümhuriyyəti" adlı məqaləsi də mühüm rol oynadı. Məqalədə Azərbaycanın milli dövlətinin yaranmasının qısa tarixi şərh edilməklə yanaşı İran və Ermənistanın Cümhuriyyətin adı ilə bağlı iddialarına da geniş yer verilir və bu iddiaların yalan olduğu bir daha sübut olunurdu.

Cümhuriyyət dövründə "Azərbaycançılıq" məfkurəsinin əməli cəhətdən gerçəkləşdirilməsi sahəsində də ciddi addımlar atılmışdır. Əgər Cümhuriyyətin yaradılmasına qədər Müsavat partiyası başda olmaqla Azərbaycan milli hərəkatının başlıca vəzifəsi "Azərbaycan fikrini yalnız xaricdə deyil, daxildə də isbat etmək"dən ibarət idisə, Cümhuriyyətin yaradılması ilə artıq xalqın zehində

Azərbaycan istiqlalı fikri möhkəm yer tutmuşdu. İndi əsas vəzifə "fələn mövcud olan Azərbaycan istiqlalının hüquqca möhkəmlənməsi, xaricdə müdafiəsi, daxildə təşkili üçün çalışmaqdan" (M.Ə.Rəsuladə) ibarət idi.

Bu baxımdan Cümhuriyyət dövründə həyata keçirilmiş milli siyasətin təhlili mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmin dövrdə Azərbaycanda millətlərə-rarası və dinlərarası dialoqa həyata keçirilməsi sahəsində atılmış mütərəqqi addımlar əslində hansısa xarici təzyiq və diktələrin, beynəlxalq və geosiyasi şəraitin təsiri altında deyil, məhz Azərbaycan dövlətinin iradəsinin nəticəsi idi. Cümhuriyyətin siyasi və mədəni elitası xalqın tarixi-mənəvi dəyərlərinə söykənərək, eyni zamanda onun gələcək taleyini düşünərək vahid dövlət çərçivəsində politnik və çox-konfessiyalı cəmiyyət yaratmağa nail olmuşdular.

Cümhuriyyət hakimiyyəti ölkədə mövcud olan dini-etnik sabitliyi qoruyub saxlamaqla yanaşı, multikultural birgəyaşayışın modern normalarını da yaradırdı. Əslində həmin dövrdə Azərbaycan hökumətinin və parlamentinin qəbul etdiyi bütün normativ hüquqi aktlar, qanun və qərarlar bu vəzifələrin həyata keçirilməsinə hesablanırdı. Nəticədə hüquq və azadlıqların təmin edilmə səviyyəsinə görə AXC mübaliğəsiz olaraq dövrün demokratiya siyahısında ön sıralarda adı çəkilən bir çox dövlətlərdən daha öndə idi. Azərbaycan hökuməti ölkədə yaşayan milli azlıqların milli-mədəni ehtiyaclarının təmin edilməsi üçün zəruri şəraitin yaradılmasına çalışırdı. Cümhuriyyət dövründə ölkədə onlarla milli-etnik cəmiyyətlər, icmalar, komitələr, şuralar fəaliyyət göstərirdi.

Kütləvi şüurda "Azərbaycançılıq" məfkurəsinin möhkəmləndirilməsi baxımından yeni dövlət atributlarının qəbulu, tarixi günlərin qeyd edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Mətbuatda uğrəngli milli bayrağın təbliği ilə bağlı yazılar dərc edilir, şairlər ona həsr edilmiş şeirlər yazırdılar.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqımızın ruhunda milli dövlətçilik məfkurəsinin formalaşmasında və inkişafında aparıcı amilə çevrildi. Xalq Cümhuriyyəti hökumətini həyata keçirdiyi tədbirlər Azərbaycançılıq məfkurəsinin şüarda deyil, əməli şəkildə gerçəkləşdirilməsinə xidmət göstərirdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin həyata keçirməyə çalışdığı ideya və prinsipləri özündə ehtiva edən "Azərbaycançılıq" məfkurəsi bu gün də harada yaşamalarından asılı olmayaraq bütün azərbaycanlıların mənəvi dəyərlər sistemini təşkil edir.

KAMRAN İSMAYILOV

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Milli tərəqqi yolunun cığırdaşı - Nəsim bəy Yusifbəyli

“Öz dövlətinizin milli bayrağı altında keçmiş olduğunuz bir sənəlik azad və zəhmətli həyatınız Azərbaycanın böylə tarixi bir günü olduğunu Sizə sözdən artıq izah edir. Siz çarizmin ən ağır tarixini keçirmişsiniz. O sizin ən gözəl həyatınızı, mədəniyyət və müqəddəs əməllərinizi ayaqları altında tapdınız və məhv etmək istəmişdir. Biz hər bir hüquqdan və mədəni tərəqqiyatdan və ən ibtidai siyasətdən belə məhrum olmuşuq. Bizim gözəl arzularımız qəti surətdə əzilir və ayaqlar altına alınır. Sizin nəzərlərinizdən bolşevik hərə-mərciyə, onun o məbus dövrü keçmişdir... Bu bir il sənə ərz müddətində biz yorulmadan işlədik və bu işlədiyimiz ilə dövlətimizi möhkəmləndirərək, cəmaətimizin aşağı sinfinə milli dövlət təşkili hissini düşündürdük və göstərdik ki, cəmaət və millət məbuslarının getdikləri yolu doğru və xalqın azad fikir və məsləkidir... Azərbaycanın vətəndaşları! Təhlükə və təhdid hələ dəf olunmamışdır. Bizim üzərimizə qara buludlar gəlməkdədir. Bizim daxildəki hərəkatımız, nizam və asayişimiz təmin edilərsə, istiqbalımızı təhdid edən qüvvələrə yol verməz və rahat və azad yaşamağa malik olarız”.

Nəsim bəy Yusifbəyli 1919-cu il mayın 28-də Cümhuriyyətin yaradılmasının birinci ildönümü münasibətilə hökumət adından Azərbaycan vətəndaşlarına müraciət edəndə artıq iki ayı yaxın idi ki, Cümhuriyyətin dördüncü hökumət kabinetinin sədri idi. Onun kimi millət fədaillərinin işıqlı zəkasına, tükənməz enerjisinə və dəyanətinə əsaslanan qədim məmləkət tarixinin ən şərəfli dövrlərindən birini yaşamaqda, müstəqilliyini qorumaq naminə oğullarının göstərdikləri fədakarlıqlara şahid olmaqda idi.

Otuz səkkiz yaşlı Nəsim bəy Fətəli xan Xoyski kimi şəxsiyyətdən sonra ikinci dövlət xadimi idi ki, belə yüksək etimad göstərilmişdi. Əlbəttə, Nəsim bəyin keçdiyi həyat yolu ona belə yüksək etimad göstərilməsi üçün ən yaxşı zəmanət idi. Əvvəla qeyd edək ki, artıq 17 ildən bəri ölkənin siyasi səhnəsindən düşməyən bu insanın əhali arasında kifayət qədər hörməti vardı. Eyni zamanda, o, müxtəlif zümrələri və qüvvələri təmsil edən Azərbaycan parlamentində çox böyük nüfuz sahibi sayılırdı. Xüsusilə bu ali orqanda Azərbaycanın nicatı yolunda çalışan vətənpərvərlər Nəsim bəyi inandıqları liderlərdən biri hesab edir, milli ideyalara sədaqətə, qətiyyətinə, idarəçilik təcrübəsinə (artıq həmin dövrə qədər N.Yusifbəyli müstəqil Zaqafqaziya Respublikası hökumətində tutduğu maarif naziri vəzifəsi də daxil olmaqla, dörd dəfə nazir portfeli daşımışdı) və yüksək intellektinə güvənirdilər. Bu keyfiyyətlərə geniş dünyagörüşü, erudisiya və möhkəm xarakteri də əlavə etsək son dərəcə gərgin bir durumda Azərbaycanda idarəçiliyin niyə məhz ona həvalə edildiyinə bir daha aydınlıq gətirmiş olarıq.

Nəsim bəy Yusif oğlu Yusifbəyli 1881-ci ildə Gəncədə anadan olub. Atası

şəhərin maarifpərvər ziyalılarından idi. Orta təhsilini Gəncə klassik gimnaziyasında başa vurduqdan sonra 1902-ci ildə Odessa Universitetinin hüquq fakültəsinə daxil olub, birinci rus inqilabı ərəfəsində siyasi fəaliyyətə başlayıb. O, universitetdə azərbaycanlı tələbələr tərəfindən yaradılan “Həmyerlilər” təşkilatının rəhbərlərindən biri idi. O, bu təşkilatda Nəriman Nərimanov, Xosrov bəy Sultanov, Şahməliyev qardaşları və sonralar Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında mühüm rol oynayacaq başqa şəxslərlə birgə fəaliyyət göstərmişdir. Yarandığı vaxt yalnız mədəni-maarifçilik məqsədləri güdəcəyini bəyan edən bu təşkilat əvvəl həqiqətən də bu istiqamətdə fəaliyyət göstərirdi. Ancaq bir qədər sonra onun istiqaməti tamamilə fərqlənməyə başlayır. “Həmyerlilər” universitetdə mövcud olan başqa siyasi təmayüllü təşkilatlar arasında ən fəallardan biri kimi böyük şöhrət qazanmış və xeyli tərəfdarlar toplaya bilmişdi.

Tələbələrin getdikcə genişlənən inqilabi mübarizəsindən qorxuya düşən çar hökumətinin 1907-ci ildə müvəqqəti olaraq Odessa Universitetini bağlamasında sözsüz ki, Azərbaycan “Həmyerlilər” təşkilatının da rolu olmuşdu.

Tələbəkə hətəyatının başqa bir nəticəsi isə Nəsim bəyin Cənubi Qafqazda o dövrdə yetişmiş böyük bir inqilabçılar nəslilə tanışlığı, onların bir çoxu ilə yaxın əlaqələr yaratması idi. Öz millətlərinin həyatında bu və ya başqa şəkildə iştirak edəcək həmin şəxsiyyətləri onda ümumi bir ideya - çarizm üsul-idarəsinin aradan qaldırılması birləşdirirdi. Sonra isə yollar ayrılacaqdı. Yoxsulluq ucbatından Nəsim bəy Yusifbəyli ali məktəbi dördüncü kursdan tərək etməli olur. Çar hökuməti orqanlarının təqiblərindən yaxa qurtarmaq üçün Nəsim bəy müvəqqəti olaraq Kırım Bağçasaray şəhərinə köçüb və orada görkəmli ictimai-siyasi xadim İsmayıl bəy Qasıralının (1852-1914) redaktor olduğu “Tərcüman” qəzetində məqalələrlə çıxış etməyə başlayıb. O, İsmayıl bəyin qızı Şəfiqə Sultan xanım Qasıralı (1886-1975) ilə ailə həyatı qurub və bir müddət bu şəhərdə yaşayıb.

Nəsim bəy Yusifbəyli həmin illərdə Azərbaycan dramaturqlarının əsərlərini Bağçasarayda tamaşaya qoyub, özü də əsas rollarda çıxış edib. “Tərcüman” qəzetinin 1907-ci il 13 yanvar tarixli nömrəsində Bağçasaray teatr həvəskarları tərəfindən Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin “Dağılan tifaq” faciəsinin tamaşaya qoyulduğu, Nəcəf bəy rolunu Nəsim bəyin oynadığı xəbər verilir. Həmin qəzetin materialından aydın olur ki, Nəsim bəy o illərdə görkəmli Azərbaycan ədəbiyyatşünas F.Köçərlinin “Azərbaycan ədəbiyyatı” və Hüseyn Əfəndi Qayıbovun (1837-1917) “Azərbaycanda məşhur olan şüəranın əşarına məcmuədir” əsərlərinin Bağçasarayda çap olunması üçün çox çalışıb. N.Yusifbəyli XX əsr Azərbaycan-Kırım ədəbi-mədəni əlaqələrinin əsasını qoyan şəxsiyyətlərdən biridir.

Sonra qısa müddət Türkiyədə yaşayan Nəsim bəy 1908-ci ildə İstanbulda “Türk dərniyi”nin fəal üzvlərindən olub. Türkiyədən qayıtdıqdan sonra (1909) xeyriyyə cəmiyyətlərinin, mədəni-maarif tədbirlərinin fəal təşəbbüskarı və iştirakçısı, 1919-cu ildə isə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Partiyasının təsisçilərindən biri olub. Nəsim bəy Yusifbəyli Xudadət bəy Məlikaslanovla bərabər Cümhuriyyət hökumətlərinin hamısında təmsil olunmuş yeganə şəxsiyyətdir. Nəsim bəy əvvəlki üç hökumət kabinetində nazir (1918-ci il mayın 28-dən 1919-cu il aprelin 14-dək), sonuncu iki kabinetdə isə Nazirlər Şurasının sədri (1919-cu il aprelin 14-dən 1920-ci il aprelin 1-dək) vəzifələrində çalışıb.

Bu qısa qeydlərdən görüldüyü kimi, Nəsim bəy siyasi mübarizəyə ilk gənclik illərindən etibarən qoşulub, müxtəlif təşkilatların yaradılmasında və fəaliyyətində yaxından iştirakına görə imperiya orqan-

larının nəzarət dairəsinə düşüb. Hələ kifayət qədər formalaşmamış siyasi baxışlarını sonralar Rusiyada və dünyada baş verən proseslərin təcrübəsinə öyrənmək və onların təsiri altında təkmilləşdirməklə gənc Nəsim bəy yetkin bir siya-sətçiyə çevriləcək, Azərbaycan milli mücadiləsinin məqsəd və məramını düzgün müəyyənləşdirən ilk ziyalılar nəslinə mənsub olanların ön cərgəsində duracaqdı. Hələlik isə o, çar üsul-idarəsinin təzyiq və təqiblərini “dadmaqda”, iqtisadi çətinliklər mənəngəsində ola-ola Vətəninin işıqlı gələcəyi barəsində düşünərək qızgın siyasi mübarizə apar-maqda idi.

Həmin illərdə Türkiyə mühitindəki “türkçülük” məfhumu altında ötən əsrin sonlarından başlayaraq təşəkkül tapmış milli oyanış və dirçəliş təmayülləri geniş tərəfdarlar toplamaqda, çağdaş ideyaların milli təfəkkür süzgəcindən keçirilərək həyata tətbiqi yolları araşdırılmaqda idi. Türkçülüynün təməl daşlarını qoyanların zəngin mənəvi irsinə dayaq olaraq, onu elmi-nəzəri baxımdan sistemləşdirən və milli özünüdərk səviyyəsinə yüksəldən Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağayev, Ziya Göyöl, İsmayıl bəy Qasıralı kimi şəxsiyyətlər Nəsim bəyin də dünyagörüşünün formalaşmasına böyük təsir göstərmişdilər. Avropaya daha yaxın olan Türkiyə mühiti, - bu ölkənin qaynayıb-daşan siyasi həyatında qısa müddət olmasına baxmayaraq, - onun gələcək dövlət adamı kimi yetişməsində əvəzsiz rol oynamışdı. Nəsim bəyi milli tərəqqi yolunun bayraqlarını sırasına çıxaracaq fəaliyyətinin düzgün istiqamətləndirilməsində həm də o dövrdə qazandığı təcrübənin rolu və köməyi olmuşdu.

1909-cu ildə İstanbuldan doğma Gəncəyə qayıdan Nəsim bəyin dövrünün aparıcı çağdaş ideyalarına bələdliyi, siya-sətdən baş çıxarması mətbu çıxışlarında və siyasi baxışlarında öz əksini daha dolğun şəkildə tapmağa başlamışdı. Rusiya xalqlarının müstəbid rejimə qarşı birgə siyasi mübarizəsinin tez-gec başqa ideyalar, o cümlədən milli azadlıq uğrun-da mübarizəyə çevriləcəyini ilk sezən ziyalılardan biri kimi o, müxtəlif cəmiyyət və təşkilatların imkanlarından maksimum istifadə ilə sinfi mübarizə xəttini tədricən milli mübarizə xəttinə gətirəcək çiyindəşlarını müəyyənləşdirməyə çalış-ırdı.

Nəsim bəy, eyni zamanda, publisistika ilə məşğul idi. O, gah “Molla Nəsrəddin” satirik jurnalını müdafiə edən ziyalıların cərgəsinə qoşulur və ziyalıları milli oyanış yolunda böyük xidmətləri olan bu jurnalı haqsız hücumlardan qorumağa çağırır, gah M.F.Axundovun 100 illiyinə hazırlıqla əlaqədar məqalə yazır, müxtəlif dairələrdə çıxışlar edir (“Tərcüman” qəzetində), keçirilən bir çox tədbirlərin təşəbbüskarlarından olurdu. Gah da o illərdə Gəncədə yaradılmış “Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti”, “Müsəlmanlar için-də maarif cəmiyyəti” və “Aktyorlar cəmiyyəti” kimi ictimai təşkilatların fəaliyyətində yaxından iştirak edirdi. Bütün bunlarla da kifayətlənməyən Nəsim bəy Yusifbəyli “Azərbaycan ədə-biyyat tarixi” adlı əsərinin ayrı-ayrı fəsil-lərinin yazılması ilə məşğul olmağa da vaxt tapırdı. Ancaq təəssüf ki, Nəsim bəyin çox böyük zəhmətinin nəticəsi olan bu qiymətli əsərin sonrakı taleyi bilinmir.

Ancaq geniş maarifçilik fəaliyyətinə baxmayaraq, onu daha çox siyasi müba-rizə cəlb edirdi. O, yaxşı görürdü ki, müxtəlif siyasi cərəyan və təşkilatların çoxluğu şəraitində Azərbaycanın milli azadlığı uğrunda sonadək mübarizə apar-maq məqsədinə xidmət əmalında olanlar son dərəcə azdır. Konkret milli ideyalar ümumi mübarizə şüarları arasında əriyib itir, bundan istifadə edən hakimiyyət də əsasən sosial məsələlərdə güzəştə getməklə xalqları başlıca məqsədlərindən yayındırmağa çalışır. Belə yanaşma “böyük rus” şovinizminin yeni formada dirçəldilməsi, milli azlıqların öz müqə-dəratını təyin etməsi, özünün siyasi və ərazi idarəetmə formasına nail olması kimi hüquqların tapdalanması, xalqlar

həbsxanasının saxlanması demək idi. 1917-ci ilin fevral-burjua inqilabı ərəfə-sində bu təmayüllər daha açıq-aydın sezilməkdə, əksər qüvvələrin nə uğrunda mübarizə apardıqları, siyasi şüarların arxasında hansı məqsədlərin gizlədildiyi üzə çıxmaqda idi.

Belə bir durumda Nəsim bəy Yusifbəylinin rəhbərliyi altında yaradılmış Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Partiyası Gəncədə fəaliyyətə başladı. Bu partiya ilk vaxtlar federativ Rusiya qurmaq və onun tərkibində Azərbaycana muxta-riyyət verilməsi uğrunda mübarizə apar-ırdı. Yeni partiya əhalini öz proqramı ilə tanış etmək üçün şəhərin Şah Abbas məscidinin həyətinə böyük mitinq təş-kil edir. Bu mitinq “Yaşasın demokratik respublika!”, “Yaşasın Azərbaycan mux-tariyyəti”, “Yaşasın Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Partiyası!” kimi tamamilə yeni şüarlar altında keçirilib və dünənə qədər çarizmin milli ucaq sayaraq yüz ildən bəri əsarət altında saxladığı bir məmləkətdə onun qurtuluşu naminə çarpışmağa qadir insanların olduğunu göstərmişdi (“Baku” qəzeti 12 aprel 1917-ci il, 80-ci sayı). Nəsim bəy bu insanların ən ön sırasında dayanmışdı və Gəncə siyasi mühitinin uzun müddət milli ideyaların mərkəzində olmasında onun danılmaz xidmətləri vardı.

Nağı bəy Şeyxzamanlı öz xatirələrində yazırdı: “Gəncəlilər milli mübarizə-mizi Milli Komitənin rəhbərliyi altında davam etdirməkdə idi. Milli Komitə mübarizəmizi açıq və qapalı görünən məsələlər deyərək iki hissəyə ayırmışdı. Açıq məsələləri Ələkbər bəy Rəfibəyli, gizli məsələləri isə Nəsim bəy Yusifbəyli idarə etməkdə idi”.

Milli Komitə adından N.Şeyxzamanlı hərbi qüvvə göndəril-məsi xahişi ilə Türkiyəyə yola salarkən Nəsim bəyin dedikləri bu dövlət adamı-nın müstəqil Azərbaycanın yaşaması uğrunda necə əzmkarlıqla mübarizə apar-dığını və bu yolda hər bir güzəştə getmədiyini sübuta yetirir. O dövrdə yeni hökumətin bütün sahələrdə Türkiyə ilə yaxınlaşmasını az qala ona ilhaq edil-məklə eyniləşdirən siyasətçilərdən fərqli olaraq Nəsim bəy bütün məhrumiyyətlərə baxmayaraq, Azərbaycanın tam müstəqil-liyinin tərəfdarı idi: “Nağı, sən istiqlal Komitəsinin üzvünən. Olub-keçənləri Osmanlı dövlətinə anlad və de ki, millə-timiz müstəqil yaşamağı qarşısına məq-səd qoymuşdur və bu yolda hər cür fəda-karlığı etmişdir. Azərbaycanın dördüncü bu gün rusların hakimiyyətindən qurtarıl-mış vəziyyətdədir. Onlar zəif yerimiz olan hərbi gücümüzü qüvvətləndirsinlər. Bizə qardaş əli uzatsınlar, əlimizdən tut-sunlar və istiqlalımızı elan etməmizə köməklik etsinlər. Ancaq, bizi özlərinə ilhaq etmək istəsələr, gəlməsinlər. Biz öz düşmənlərimizlə bir təhər hesablaşdı-raq başımıza çarə qılırıq”.

Təbii ki, Türkiyə özünün ağır daxili durumuna və Osmanlı imperiyasının sar-sılmasından istifadə edən xarici qüvvələ-rin onu tamamilə məhv etmək planlarına baxmayaraq, çətin gündə öz köməyini Azərbaycandan əsirgəmədi. Nuru Paşanın başçılığı altında yola salınmış hərbi qüvvəyə - Qafqaz İslam Ordusuna Şərqdə ilk demokratik Cümhuriyyətə hərtərəfli yardım göstərmək tapşırığı verildi. Ümumiyyətlə, tarixin müxtəlif dövrlərində daim qanı bir, soyu bir qar-daşlarının harayına çatmış türklər növbə-ti dəfə 1918-1920-ci illərdə Azərbaycanın müstəqil, sivil dövlət qur-masında təmənənəsiz iştirak etməklə öz missiyalarını layiqincə yerinə yetirdilər.

1917-ci ilin aprelində Bakıda çağırılan Qafqaz müsəlmanlarının qurultayında çıxışında N.Yusifbəyli Rusiyanın tərkibində Azərbaycana muxtariyyət verilmə-sini qəti şəkildə tələb etmişdi. Mayda isə o, Moskvada keçirilən Rusiya müsəlman-larının qurultayının iştirakçısı olmuşdu. Bu qurultaydan sonra M.Ə.Rəsulzadənin başçılığı etdiyi Müsəlman Demokratik Müsavat Partiyası ilə Nəsim bəyin başçı-lıq etdiyi Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Partiyası birləşərək Müsavat adını aldı. Partiyanın Gəncə şöbəsinə Nəsim bəy rəhbərlik edirdi.

Həmin il oktyabrın 26-dan 31-dək Bakıda keçirilən və siyasi mübarizənin tamamilə yeni mərhələyə qədəm qoyduğu ilk dəfə bəyan olunduğu Müsavat partiyasının birinci qurultayında N.Yusifbəyli yaxından iştirak etmişdir. Qurultaydan sonra "Azərbaycana muxtariyyət" şüarı altında hərəkət bir qədər də genişlənmiş və tezliklə gələcək müstəqil respublikanın hər yerində ona tərəfdarlar çıxmışdır. Əlbəttə, Azərbaycan uğrunda mübarizəni sonadək aparmaq əzmində olan şəxslər, o cümlədən Nəsim bəy yaxşı bilirdilər ki, bu şüar müvəqqəti bir dövr üçün nəzərdə tutulub və hadisələrin sonrakı inkişaf mərhələsində onlar xalqın neçə on illərlə ürəyində gəzdirdiyi arzusunun açıq şəkildə ifadə edə biləcəklər. Hələlik çarizm üsul-idarəsinin dağıdılmasına baxmayaraq, laxlamış imperiya tam çökməmişdi və onu yeni şəkildə bərpa etməyə can atan müxtəlif qüvvələr manevr etməkdə, Rusiyanı öz keçmiş hüduqları daxilində saxlamaq üçün yollar axtarmaqda idilər.

1918-ci ilin fevralında Peterburqa getməkdən və Rusiya Müəssislər Məclisini tanımaqdan imtina edən Cənubi Qafqazdan olan deputatlar Tiflisdə Zaqafqaziya Seymi təşkil etdilər. Cəmi iki ay sonra - 1918-ci il aprelin 26-da Seym Zaqafqaziya Respublikası hökumətini yaratdı və keçmiş Rusiyanın bu mühüm bölgəsində hakimiyyətin idarə olunması sahəsində tamamilə yeni bir addım atıldı. Bu zaman Rusiyada hakimiyyəti zorakılıqla ələ keçirmiş bolşeviklərdən fərqli olaraq bu hökumət demokratik normalara uyğun qərarlar qəbul etməyə, Cənubi Qafqaz xalqlarının ümumi mənafehlərinin ifadəçisi olmağa çalışırdı. Nəsim bəy Yusifbəyli Seymin üzvü, yeni yaranmış müstəqil hökumətin maarif naziri idi. Bu həmin dövrdə qədər əsasən maarifpərvər ziyalı və görkəmli bir siyasətçi kimi tanınan Nəsim bəyin ictimai dövlət xadimi kimi yetişməsinin başlanğıcı idi və sonrakı illər göstərdi ki, həmin addımın atılması idarəetmə təcrübəsinə yiyələnmək baxımından az əhəmiyyətli olmayıb.

Onun fəaliyyətinin ən böyük, ən yaddaqalan uğuru, ən müqəddəs günü, sözsüz ki, 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycanın müstəqilliyinin elan olunmasıdır. Nəsim bəy həmin günü yaxınlaşdırmaq üçün 17 il yorulmadan, usanmadan, təzyiqlə və təqiblərlə dözərək mübarizə aparmışdı. Ona görə həmin müqəddəs günü o, çəkinmədən özünün günü, ömrünün ən xoşbəxt tarixi sayı bilərdi. Buna çiyindəsları kimi onun da haqqı çatırdı.

Nəsim bəyin Azərbaycan qarşısında saymaqla qurtarmayan böyük xidmətləri var. 1918-ci ilin mayında Tiflisdə öz müstəqilliyini bütün dünyaya çatdırmış Azərbaycan hökumətinin Gəncəyə köçürülməsi üçün Xosrov Paşa və Rüstəm bəy Şəfifbəyovla birlikdə Nəsim bəy oraya gedərək ilkin hazırlıq işlərinin aparılmasına nail olmuş və hökumətin köçürülməsi kimi mühüm missiyanı uğurla yerinə yetirilməsinə rəhbərlik etmişdi.

1919-cu il aprelin 14-də N.Yusifbəyli Azərbaycanın yeni hökumətinin bəyannaməsinin parlament üzvlərinə çatdıraraq bildirmişdi: "Sizin iradənilizlə mənim tərəfindən təşkil edilmiş hökumət üzərinə qoyulan məsuliyyəti yaxşı dərk edir. Öz müstəqilliklərini elan etmiş azərbaycanlılar bu qısa müddət ərzində öz dostları və düşmənləri qarşısında müstəqilliyə layiq millət olduqlarını göstərdilər. Azərbaycanın vəziyyəti günbəgün möhkəmlənir və indi o, iki ay əvvəlkindən daha möhkəmlənmiş vəziyyətdədir... Ancaq müstəqilliklə bərabər qarşımızda heç də az əhəmiyyətli olmayan başqa vəzifələr də durur ki, onların tezliklə həll edilməsini hökumət özünün təxirəsalınmaz və müqəddəs borcu hesab edir. Belə məsələlərdən biri Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunmasıdır. Sizə məlumdur ki, Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Lənkəran qəzası hələ də yad əllərdədir. Yüz minə yaxın vətəndaşımız hər an təhlükələrə, təhqirlərə və təzyiqlərə məruz qalır".

Nəsim bəy çox doğru olaraq başlıca diqqəti müstəqil Azərbaycanın bütün

ərazisində hakimiyyətin bərqərar olunmasına yönəldir və bu məsələnin uğurlu həlli üçün hökumətin ən qəti tədbirlər görəcəyini elan edirdi. Sonrakı aylarda Lənkəran qəzasına general-mayor Həbib bəy Səlimov kimi təcrübəli və cəsur bir sərkərdənin başçılığı altında qoşun göndərilməsi, həmin qəzada oyunaq Muğan respublikasının aradan qaldırılması və yerli idarəçiliyin tam nəzarətə götürülməsi yeni hökumət sədrinin gənc dövlətin möhkəmləndirilməsi üçün tam qətiyyətlə hərəkət etdiyindən xəbər verirdi. Mühüm addımların atılmasında bundan sonra da əzmkarlıq və qətiyyət nümayiş etdiriləcəyinə kimsədə şübhə qala bilməzdi. Eyni fikirləri Dağıstanda gedən proseslərə münasibətə də aid etmək mümkündür. Dağıstanın müstəqil yaşamasının, "qırmızı Rusiya" ilə Azərbaycan arasında bir sədd olmasının vacibliyini nəzərə alan hökumət sədri orada tökülən qanlara həmin bölgədə yaşayan əhalinin böyük əksəriyyətinin milli mənsəbiyyətinə görə etirazını bildirməklə yanaşı, məsələyə yalnız dini və etnik yaxınlıq baxımından qiymət verməklə qalmır, Dağıstan və Azərbaycan respublikalarının ortaq strateji maraqlarını mühüm amil kimi dəyərləndirirdi: "Dağlı respublikası azərbaycanlılar üçün ikinci vətəndir, necə ki, Azərbaycan onlar üçün. Sizə məlumdur ki, Denikin ordusu Şimali Qafqaza dolmuşdur və yenidən dağıstanlıları və bizi əsarət altına almaq üçün Dağıstanın qarlı zirvələrini qana qorq etmişdir. Ancaq bu, o qədər də asan olmamışdır. Könüllü ordunun zalımlarına dağlı qartalların verdiyi dərs bunu təsdiq edir. Qoy, bizim qeyrətli dağlı qardaşlarımız şübhə etməsinlər ki, biz həmişə onlarırlayırıq".

Ölkənin yaxın sərhədlərində baş vermiş hadisələrə xüsusi diqqət yetirilməsi təsadüfi deyildi. Çünki Azərbaycanın şimalında yaranmış təhlükəli vəziyyət sərhədlərin müdafiəsinin təşkili üçün qəti tədbirlər görülməsini və general Denikin niyyətləri barədə xarici dövlətlərin xəbərdar olunmasını tələb edirdi. Əks halda, Dağıstanda öz planlarını reallaşdıran Denikin Könüllü ordusunu Azərbaycana yeridə, ölkənin müstəqilliyini ciddi təhlükə altına qoya bilərdi.

N.Yusifbəyli dördüncü hökumətdə, həmçinin daxili işlər naziri vəzifəsini yerinə yetirirdi. Hökumət sədrinin, eyni zamanda, mühüm bir sahənin rəhbəri təyin olunması hər şeydən əvvəl ölkənin mövcud vəziyyəti ilə əlaqədar idi. 1919-cu ilin apreldən sonrakı dövrdə ölkə daxilində hakimiyyətin dayaqlarının hərtərəfli möhkəmləndirilməsi ilə vəziyyətin tam sabitləşdirilməsi kursunun götürülməsi sədrin həm də daxili işlər naziri postunu tutması zəruriyyətini doğurmuşdu. Dördüncü hökumətin fəaliyyət göstərdiyi çox qısa müddətdə aydınlaşdı ki, həm strateji istiqamətin müəyyənləşdirilməsində, həm də qeyd olunan təyinatda səhvə yol verilməyib, əksinə, düzgün və düşünülmüş addımlar atılıb.

Nəsim bəy dövlətə, onun müstəqilliyinə və vətəndaşlarının təhlükəsizliyinə qarşı yönəlmiş əməlin kim tərəfindən törədilməsindən asılı olmayaraq, təcili və qəti tədbirlər görməsini tərəfdarı idi. 1919-cu ilin aprelin 1-də ona müraciətli ingilis əsgərlərinin özbaşına hərəkətləri barədə şikayət edən bir qrup Bakı sakini müvafiq ölçü götürülməsini tələb edirlər. Onlar ingilislərin sərxoşluq etməsindən, teatrdə və kinoda çaxır içib, siqaret çəkmələrindən, qadınlara sataşmalarından şikayətlənir, "məgər mədəni xalq budur?", - deyər soruşurlar. Təcili surətdə tədbir görən daxili işlər naziri Nəsim bəy Yusifbəyli ingilis komandanlığına müraciət edərək günahkarların cəzalandırılmasına nail olur.

Ölkə daxilində sabitlik yaranmasına, bir sıra ərazilərdə hakimiyyətin tam bərpa olunmasına baxmayaraq, koalisiyalı əsaslarda formalaşdırılmış hökumət öz fəaliyyəti ilə əlaqədar bir sıra çətinliklərlə qarşılaşmışdı. Hökumətin təşkilində iştirak etmiş bir sıra parlament fraksiyaları müəyyən şərtlər irəli sürür, kabinetin tərkibində öz mənafehlərini uyğun dəyişikliklərə nail olmağa çalışırdılar. Bu isə hökumətdaxili mübarizələrin kəskinləşməsinə və nəticə etibarilə qarşıya qoyu-

lan vəzifələrin tam uğurla həyata keçirilməsinə maneçilik göstərirdi. Məhz belə bir durumda Nəsim bəy Yusifbəyli 1919-cu il sentyabrın 18-də kabinetin rəhbəri kimi parlament sədrinə məktub yazıb hökumətin sosialist və "Əhrar" fraksiyalarının hökumətə etibarını müəyyən şərtlərlə bağladığı üçün istefa verdiyini bildirir. Bu, ciddi xəbərdarlıq idi və mövcud vəziyyətdən çıxış yolu axtarılması üçün təcili tədbirlər görülməsini tələb edirdi. Başlıca daxili münafiqələrə qarşı hökumətin lazımı səmərə ilə işləyə bilməyəcəyi aydın idi. Bütün bunları nəzərə alan parlament sədri sentyabrın 22-də parlament fraksiyalarının razılığı əsasında Nəsim bəy Yusifbəyliyə yeni kabinet yaratmaq təklifi ilə müraciət edir. Bu təklif müəyyən müddətdən sonra qəbul olunur və Azərbaycanın beşinci - sonuncu Nazirlər Şurasının tərkibinə kimlərin daxil edilməsi üçün açıq-qapalı müzakirələr başlayır. Nəsim bəy Yusifbəyli oktyabrın sonlarında parlament sədrinə müraciətlə əsas partiyaların (Müsavat, İttihad partiyası və bitərəflər) platforması əsasında hökumət təşkil etməyi xahiş edir ("Azərbaycan" qəzeti 1919-cu il 30 oktyabr).

1919-cu il noyabrın 16-da yeni hökumətin təqribi tərkibi "Azərbaycan" qəzetində dərc olunur. Yeni hökumətin fəaliyyətə başlaması Nəsim bəy hökumətin təşkili ilə bağlı müraciətdən yalnız üç ay sonra mümkün oldu. Bu müddətdə isə təbi ki, Azərbaycan hökumətsiz qalmamışdı. Cümhuriyyətin dördüncü hökuməti 1919-cu ilin dekabrın 22-dək üzərinə düşən funksiyaları yerinə yetirdi.

"Azərbaycan" qəzetinin 1919-cu il 7 oktyabr tarixli sayında yazılmışdı: "1919-cu il oktyabrın 5-də Amerika hökumətinin Zaqafqaziyadakı komissarı, general Harbord 18 nəfər missiya üzvü, 3 general, dövlət həyatının bütün məsələləri üzrə 15 nəfər mütəxəssislə Bakıya gəlib. O, Nəsim bəy Yusifbəyli ilə siyasi məsələlərə bağlı xeyli söhbət aparıb və Azərbaycanda yaradılmış qayda-qanundan razı qaldığını, Amerika ilə Azərbaycan arasındakı mövcud itilafın tezliklə aradan qaldırılması zərurətindən danışmış".

1919-cu il dekabrın 22-də yeni hökumətin bəyannaməsini parlamentdə elan edən Nəsim bəy Yusifbəyli ötən müddətdə dördüncü hökumətin gərdüyü işlərin başlıca yekunlarını və qarşıda duran ən mühüm vəzifələri belə səciyyəkləndirmişdi: "Sizə məlumdur ki, vətənimizin böyük hissəsi yad əllərdə idi. Lənkəran qəzası bizim tərəfimizdən azad edilmişdir... İkinci məsələ Qarabağ məsələsidir. Qarabağ haqqında danışıqlar biz dörd qəzayı nəzərdə tuturuq. Son vaxtlar müxtəlif intriqalarla və fəsadlarla Zəngəzur qəzasının Qarabağdan kənarda yerləşməsinə sübut etmək istəyirlər. Yüz və min illərdir ki, Zəngəzur Qarabağın tərkib hissəsidir, Qarabağ isə Azərbaycanın ürəyidir, buna görə də aydındır ki, bu fəsadlardan bir şey çıxmıyacaq. İndi Qarabağın üçdəikisi bizim əlimizdədir, Zəngəzur qəzasının yarısı isə qiyamçıların əlindədir. Bizə deyirlər ki, ola bilər, burada da məsələni sülhlə həll etmək olar və böyük dövlətlərin nümayəndələri bunun tərəfdarıdır. Biz sülhün əleyhinə deyilik. Biz, ümumiyyətlə, bütün məsələlərin həllində sülhü vasitə seçmişik. Buna görə də gözləməyə hazırıq, təki məsələ sülhlə həll edilsin... Üçüncü məsələ Şərur-Naxçıvan məsələsidir, yaxud əhalisinin əsas hissəsini azərbaycanlılar təşkil edən İrəvan quberniyasının bir hissəsinin məsələsi. Cəsur naxçıvanlılar, şərurlular, vedibarslılar özləri bu məsələni həll ediblər. Onlar öz həyatları, ailələri ilə risk edərək özləri qalxıb torpaqlarını azad edib və vətənlə qovuşub və bununla hökumətin işini asanlaşdırıblar".

Məhz Nəsim bəy kimi görkəmli dövlət xadimlərinin hərtərəfli düşünülmüş siyasət yeritmələrinin nəticəsi idi ki, 1920-ci il yanvarın 11-də müstəqil Azərbaycanın həyatında ən əlamətdar günlərdən biri barədə əhəliyə böyük təntənə ilə məlumat vermək mümkün oldu. Həmin gün Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin Avropa dövlətləri tərəfindən Azərbaycanın müstəqilliyinin tanınması barədə memorandumu

mu elan olundu. Memorandumda deyildi: "Azərbaycan hökuməti və xalqı nəhəng dövlətlər tərəfindən Azərbaycan xalqının müstəqilliyinin tanınması və bununla onun beynəlxalq hüququn bir hissəsinə çevrilməsi faktını dərin məmnunluqla qarşıladılar... Ancaq Azərbaycan xalqının azad və müstəqil mövcudluğunun təmin edilməsi üçün zəruri tədbirlər görülməyə onun bütün əməyi və verdiyi qurbanlar nəticəsiz qala bilər".

Daxili işlər naziri vəzifəsini icra etdiyi dövrdə Nəsim bəy respublikada daxili sabitliyin yaradılması üçün bolşeviklərin törətdiyi təxribatların qarşısının alınmasının başlıca məsələlərdən olduğunu dəfələrlə vurğulamış, bu sahədə xeyli işlər görülməsinə nail olmuşdu. Onun həmin aylarda hərbi nazir və yerli hakimiyyəti təmsil edən qubernatorlara, digər dövlət məmurlarına yazdığı məktublar, nazirlik adından göndərdiyi teleqramlar və Dövlət Müdafiə Komitəsinin iclaslarında bu məsələyə səlahiyyətlərə malik qurumun sədri kimi etdiyi çıxışlar bolşevik təhlükəsinə qarşı necə geniş iş aparıldığını əyani surətdə təsdiqləyir. Bu tarixi faktlar barəsində təfərrüatlar varmır, yalnız belə bir cəhəti vurğulayırıq ki, 1920-ci ilin aprelin 27-də xəyanət yolu ilə hakimiyyəti ələ alan bolşeviklərin birinci növbədə Fətəli xanı və Nəsim bəyi axtarıb sui-qəsd yolu ilə aradan götürmələrində hər iki şəxsin onlara qarşı aманsızlıqla mübarizə aparmasının xüsusi rolu olmuşdu. Bolşeviklər bu "xidmətləri" unuda bilməzdilər və Nəsim bəyi öldürmək üçün başqaları kimi haqqında xüsusi qovluqlar yaradaraq düşmən olduğunu sübuta yetirməyə də ehtiyac yox idi.

Nəsim bəy Yusifbəyli məhkəmə qarşısında dayanmışdı, Azərbaycanın müstəqilliyinə, xalqın həqiqi hakimiyyətinə qəsb etmiş bolşeviklərin buna cəsarəti çatmadı, onu qatil əli ilə qətlə yetirdilər. Çünki yaxşı bilirdilər ki, Nəsim bəyin təkcə Gəncəbasarda yüz minlərlə tərəfdarı vardı. "Millətə azadlıq və müstəqilliyin nə olduğunu daddıranlar"ın ön cərgəsində olmuş bu şəxsiyyəti asanlıqla susdurmaq mümkün deyildi. Ona görə də çarə yalnız müzdlu qatilə qalardı.

Qəlbi böyük əməllərlə çarpan, milli tariximizin ən şanlı səhifələrindən birinin yazılmasında ilk təşəbbüskarlardan və təşkilatçılardan olan, Vətən təəssübünü hər şeydən üstün tutan Nəsim bəyin ömrü yarımçıq qaldı. Cümhuriyyətin süqutundan dərhal sonra onunla haqq-hesab çəkməyə tələsən qanlı rejim Nəsim bəyi aradan götürmək üçün müzdlu qatil göndərdi. Çevrilişdən cəmi bir neçə gün keçmiş, 1920-ci il mayında Azərbaycanın hökumətinin başçısı Nəsim bəy Yusifbəyli Kürdəmir qəzasında Yevlaxın Qarxunlu kəndində olan quldur Əşrəfin yaxın adamları tərəfindən qətlə yetirildi. Nəsim bəyin ölümü aprelin 27-də tarixi bir seçim qarşısında qaldığını yetərinə qiymətləndirməyənlər üçün ilk ciddi xəbərdarlıq oldu. Onlar hansı qüvvə ilə qarşılaşdıqlarını aydın başa düşdülər. Ancaq artıq gec idi. Terror və kütləvi cəza məşini hərəkətə gətirilmişdi. Azərbaycan Cümhuriyyəti ideyalarının unudurulacağı günədək düşünən başlardan məhrum olunmalı idi. Aманsız rejimin belə qurbanlarından biri də Nəsim bəyin böyük qardaşı Həmid bəy Yusif bəy oğlu oldu.

Vətəni, milləti canından artıq sevən, milli ideallara həqiqi sədaqətə xidmət göstərən Yusifbəyililər nəslinin digər nümayəndələri barəsində yəqin ki, gələcəkdə tədqiqatçılar öz sözlərini deyəcəklər. Bu, həm də bizim hər birimizin müqəddəs borcudur. Doğma Azərbaycanı tərəqqi və inkişaf yoluna çıxarmış böyük insanlar qarşısındakı hələlik lazımcına ödəyə bilmədiyimiz mənəvi borcudur. Siyasət və dövlət nəhəngi olmuş Nəsim bəy kimi əvəzsiz şəxsiyyətlərimizin həyatı və fəaliyyəti barədə xalqa ən kiçik təfərrüatlarındakı bütün həqiqətlər çatdırılmayınca, onların bizlərə necə böyük və tükənməz irs qoyub getdikləri məktəb yaşlı uşaqlarımızdan tutmuş ahılarımızadək hər kəsə məlum olmayınca bu borc yerinə yetirilməmiş sayıla bilməz.

Lətif Şüküroğlu
Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illik yubileyi münasibətilə Monteneqroda konfrans keçirilib

Monteneqronun Donya Qoritsa Universitetində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illik yubileyinə həsr olunmuş "Azərbaycan və Monteneqro Birinci Dünya müharibəsindən sonra" mövzusunda konfrans keçirilib.

Azərbaycanın Monteneqrodakı diplomatik nümayəndəliyinin, Azərbaycan-Monteneqro mədəni və iqtisadi mərkəzinin, Donya Qoritsa Universitetinin, Geopolitika Mərkəzinin təşkilatçılığı və "Azmont Investments" şirkətinin dəstəyi ilə keçirilən konfransda bu ölkənin dövlət

Podunavaç Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılmasının 100 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirə Donya Qoritsa Universitetinin ev sahibliyi etməsindən şərəf duyduğunu bildirib. Azərbaycanın Monteneqroya dost ölkə olduğunu deyən professor hər iki respublikanın dövlətçilik tarixinin araşdırılmasının konfrans iştirakçıları və tələbələr üçün maraqlı olacağına əminliyini diqqətə çatdırıb.

Azərbaycan-Monteneqro mədəni və iqtisadi mərkəzinin direktoru Seyran Mirzəzadə Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamlarına əsasən,

Cümhuriyyəti İli" elan edildiyini vurğulayıb. O, Birinci Dünya müharibəsinin sonunda – 1918-ci ildə Monteneqronun müstəqilliyini itirdiyini, Azərbaycanın isə istiqlalini əldə etməsinə rəğmən Cümhuriyyətin ömrünün qısa olduğunu və beləliklə, hər iki xalqın həmin dövrdə oxşar tale yaşadığını xatırladı. S.Mirzəzadə konfrans iştirakçılarının hər iki ölkənin tarixi haqqında maraqlı faktlar əldə edəcəyinə əminliyini qeyd edib.

Konfransda Monteneqronun Geopolitika Mərkəzinin direktoru professor Jivko Andriyaşeviç "Monteneqro Yuqoslaviya Krallığının tərkibində", Adnan Prekiç "Monteneqro 1918 - itirilmiş gözləntilər", Radenko Şekic, "Monteneqro 1988-ci ildən sonrakı geopolitik dəyişikliklər dövründə" mövzularında və Azərbaycan Milli Elmlər

Akademiyasının A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Vasif Qafarov "Müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyətinin yaradılması uğrunda mübarizə", "Gənc Diplomatların Peşəkar İnkişafına Dəstək" İctimai Birliyinin sədri Fərid Muradov "Müsəlman Şərqində ilk demokratik respublikanın beynəlxalq ictimaiyyətdə tanınması", İctimai Birliyin sədr müavini Azad Abiyev "Bakı - dünya müharibələrinin qəhrəman şəhərlərindən biri" mövzularında çıxışlar ediblər.

Çıxışlar böyük maraqla qarşılanıb və konfrans yerli mətbuatda geniş işıqlandırılıb.

Pərvanə Qarayeva
AZƏRTAC-ın xüsusi müxbiri
Monteneqro

qurumlarının və burada akkreditə olunmuş diplomatik korpusun təmsilçiləri, universitetin müəllim və tələbə heyəti, mətbuat nümayəndələri iştirak ediblər.

Konfransı açan professor Milan

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illik yubileyi münasibətilə il ərzində həm respublika daxilində, həm də müxtəlif ölkələrdə silsilə tədbirlər keçirildiyini və 2018-ci ilin "Azərbaycan Xalq

Albaniyada Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi ilə bağlı tədbirlər keçirilib

Albaniyanın paytaxtındakı Tirana Universitetində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinə həsr edilmiş konfrans keçirilib.

Azərbaycanın Yunanıstan və Albaniyadakı səfirliyinin müvəqqəti işlər vəkili Eldar Əliyev konfransda çıxış edərək müsəlman Şərqində ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti

olunub.

Tədbirdə Albaniya Prezidentinin xarici siyasət məsələləri üzrə müşaviri, Dövlət Protokolu İdarəsinin rəisi, Albaniya-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin nümayəndələri, KİV təmsilçiləri iştirak ediblər.

Azərbaycanın Yunanıstan və Albaniyadakı səfirliyinin müvəqqəti işlər vəkili Eldar Əliyev 1918-ci il

dövründə görülən işlərdən ətraflı bəhs edib. Bildirilib ki, ən müasir humanist dəyərlər əsasında qurulan bu dövlət bolşevik işğalı nəticəsində süquta uğrayıb.

Albaniya-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin sədri, tarixçi-alim Entella Muço öz çıxışında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin ölkədə həyata keçirdiyi müasir dövlət quruculuğu, Azərbaycanda mövcud olan sekulyar dövlət və multikulturalizm ənənələri haqqında iştirakçılara məlumat verib.

Tirana Universitetinin Tarix və Filologiya fakültəsinin dekani Professor Sabri Laçi XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycan və alban xalqlarının keçdiyi dövlətçilik yolunun bənzərliyinə toxunub.

Sonra 28 may - Respublika Günüə həsr edilmiş ziyafət təşkil

mayın 28-də elan edilən və cəmi 23 ay mövcud olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlətçilik tariximizdə mühüm yerini olduğunu vurğulayıb. Diplomat 1991-ci ildə Azərbaycan xalqının müstəqilliyini bərpa etdiyini, əsas ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi siyasət nəticəsində bu gün ölkəmizin dünya dövlətləri arasında layiqli yer tutduğunu vurğulayıb. O, Azərbaycan və Albaniyanın dövlət başçıları arasında dialoqun yüksək səviyyədə olduğunu bildirib və iki ölkənin Avropanın enerji təhlükəsizliyinə mühüm töhfə verəcək TAP layihəsində birgə fəaliyyətini xüsusi qeyd edib.

İqbal Hacıyev
AZƏRTAC-ın xüsusi müxbiri
Tirana

Las-Veqas şəhərinin meri Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi ilə bağlı təbrik bəyannaməsi imzalayıb

ABŞ-ın Nevada ştatının Las-Veqas şəhərinin meri Karolin Qudman Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi ilə bağlı təbrik bəyannaməsi imzalayıb.

Azərbaycanın Los-Ancelesdəki baş konsulluğundan AZƏRTAC-a bildirişlər ki, konsulluğa ünvanlanmış bəyannamədə Las-Veqas şəhərinin meri Azərbaycan xalqını bu xüsusi yubiley münasibətilə təbrik edərək, xoş arzularını çatdırır. Sənəddə, həmçinin Azərbaycan-ABŞ dostluq və tərəfdaşlıq əlaqələrinin davamlı inkişafından məmnunluq ifadə edilir.

Qeyd edək ki, dünyanın əyləncə paytaxtı adlandırılan Las-Veqas şəhəri ABŞ-ın ən çox ziyarət olunan turizm məkanlarından

birdir. Əhalisinin sayına görə Nevada ştatının ən böyük şəhəri olan Las-Veqas ştatın ən aparıcı mədəni, maliyyə və biznes mərkəzidir.

İstanbulda uyuyan Cümhuriyyət qurucularının xatirəsinə abidə ucaldılıb

İstanbulun Feriköy məzarlığında uyuyan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurucularının xatirəsinə abidə ucaldılıb.

Abidənin açılışında Azərbaycanın İstanbuldakı baş konsulu və konsulluğun əməkdaşları, rəsmi şəxslər, İstanbul valisinin müavini İsmail Gültekin, Milli Məclisin deputatı Çingiz Qənizadə, QHT və KİV təmsilçiləri iştirak ediblər.

Üzərində Azərbaycanın və Türkiyənin dövlət bayraqlarının rəsmi və ümummilli lider Heydər Əliyevin "Bir millət, iki dövlət" ifadəsi həkk olunan abidədə Feriköy məzarlığında uyuyan Əhməd bəy Ağaoğlu, Əbdüləli bəy Əmircanlı, Baba bəy Behbud, Xəlil bəy Xasməmmədli, Hüseynqulu xan Xoyski, Miryaqub bəy Mirmehdiyev, Aran Məməmmədsadiq, Kərim bəy Odər, Səlim Rəfiq bəy Rəfiqoğlu, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Xosrov bəy Sultanzadə, Nağı bəy Şeyxzamanlı, Qulamrza bəy Şərifzadənin adları yazılıb.

Abidə Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik

yubileyinin qeyd olunması ilə bağlı Sərəncamı əsasında Azərbaycanın İstanbuldakı baş konsulluğunun təşəbbüsü və SOCAR-ın dəstəyi ilə qoyulub.

Açılışdan əvvəl iştirakçılar böyük ictimai xadim və siyasi fikir adamı Əli bəy Hüseynzadənin də məzarını ziyarət ediblər. Onun məzarının baş daşının arxa üzündə Azərbaycanın və Türkiyənin dövlət bayraqlarının rəsmi əks olunub, həmçinin Azərbaycan bayrağının rənglərinin mənəsi qeyd edilib.

Sabir Şahtaxtı
AZƏRTAC-ın xüsusi müxbiri
İstanbul

Tarixi hadisələrə şahidlik etmiş bina

Qonşu Gürcüstanın paytaxtı Tbilisi tarixən siyasi hadisələrin qaynar mərkəzi olub. Bu hadisələrin bəziləri Azərbaycan tarixi ilə bağlıdır. Rusiyada Romanovlar sülaləsinin devrilməsindən sonra Cənubi Qafqazda milli azadlıq hərəkatlarının daha da güclənməsi Azərbaycanda və Gürcüstanda ilk dəfə müstəqil respublikaların yaradılması ilə nəticələndi. Hər iki xalqın müstəqillik bəyannaməsi də məhz Tbilisidə elan olunub.

Gürcüstan dövlətinin və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin müstəqillik bəyannaməsinə şahidlik etmiş

tarixi bina Tbilisinin ən gözəl küçə və prospektlərindən birində - Şota Rustaveli prospektindədir (Şota Rustaveli, 6).

Azərbaycanın müstəqilliyinin elan olunduğu bina hazırda "Gənclər evi" kimi fəaliyyət göstərir. Amma çar Rusiyası dövründə bu binada Qafqaz canişinliyi yerləşirdi. 1918-ci il fevralın 23-də bu binada Gürcüstan, Azərbaycan və Ermənistan nümayəndələrindən ibarət Zaqafqaziya Seymi çağırılıb. Seymdə Gürcüstandan sosial demokratlar, Azərbaycandan "Müsavat" partiyasının üzvləri və bitərəflər, Ermənistandan isə "Daşnaksütyun" partiyası təmsil olunub. Seymdə müsəlmanlar say etibarilə üstünlük təşkil ediblər. Həmin dövrdə müsəlman fraksiyasının 50 üzvü olub. Sosial demokratların 32, ermənilərin isə 27 üzvü Seymdə yer alıblar. Seymdə azərbaycanlılar əksəriyyət təşkil etdiyindən verilən qərarlarda Azərbaycanın söz üstünlüyü ola bilərdi. Bu isə "Daşnaksütyun" və Azərbaycanı sevməyən digərlərini qane etmədiyindən Seymdə itilaf əmələ gəlib.

Gürcüstan 1918-ci il mayın 26-da Zaqafqaziya Seymindən ayrıldığı bəyan edib və bununla da Seym buraxılıb. Mayın 27-də isə Seymin Azərbaycan nümayəndəliyi özünü müvəqqəti Milli Şura elan edib. Şuraya sədrlik Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə həvalə olunub. Bir gün sonra isə Milli Şuranın 26 nəfərlik ilk iclasında 24 səsle İstiqlal Bəyannaməsi qəbul edilib. Beləliklə, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 1918-ci il mayın 28-də Tbilisinin mərkəzindəki bu binada yaradıldığı rəsmən elan olunub. Yeni yaranmış hökumət və Milli Şura iyunun 16-dək, yəni Gəncəyə köçürülənədək bu binada fəaliyyət göstərmiş.

Bina ilə tanış olarkən tarixin həmin şanlı səhifəsinin şahidi olursan. Binanın əsas zalının girişində divarlarda Gürcüstan dövlətinin və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin elan edilməsini bildirən məlumat lövhələri yerləşdirilib.

Divarlarda Ermənistanı aid belə lövhəyə rast gəlinmir.

Binanın salonlarını gözdikcə sanki həmin dövr insanın gözləri önündə canlanır. Buradakı Güzgülü, Ağ və Qırmızı zallar qədim tarixdən xəbər verir.

Hər tərəfdən xırda güzgülərlə əhatə olunmuş Güzgülü zalda əsasən, müzakirələr aparılıb. Ona görə də bu zala həm də məşvərət zalı deyirlər.

Mühüm sənədlər isə qonşu otaqda qızıl lövhələrlə əhatə olunmuş, hündür tavanlı Ağ zalda imzalanıb. Zalda qədim

dövrə aid masa və piano var. Azərbaycanın və Gürcüstanın ilk müstəqillik bəyannamələri də məhz bu zalda imzalanıb. Zaqafqaziya Seymi də məhz bu zalda çağırılıb.

Gərgin müzakirələrdən sonra qəbul olunmuş qərarlar isə öz köhnə ənənəsinə uyğun bəzədilmiş Qırmızı zalda elan olunub. Bir növ mədəniyyət evi və konsert salonunu xatırladan bu zalda səhnə və oturmaq yerləri ayırılır. Qəbul olunmuş qərarlar da məhz həmin səhnədə səsləndirilib.

Binanın əhəmiyyəti bununla bitmir. Qafqaz canişinliyinin xidməti məkanı olmuş bu binada həmin dövrdə bir çox görkəmli şəxsiyyətlər, o cümlədən Azərbaycan mədəniyyəti, ədəbiyyatı, fəlsəfi fikrinin banilərindən olan Mirzə Fətəli Axundov və Abbasqulu ağa Bakıxanov da çalışıblar.

Bu möhtəşəm bina 1921-ci ildə Gürcüstan Konstitusiyasının qəbul olunmasına da şahidlik edib. Sovet dövründə Pionerlər evi kimi fəaliyyət göstərmiş binada indi məktəblilər və gənclər üçün müxtəlif dil, musiqi, rəqs dərəcələri fəaliyyət göstərir. Binanın əsas zallarında beynəlxalq tədbirlər, böyük konsertlər və digər mühüm dövlət tədbirləri keçirilir. Bu binanın sağ girişindəki bağça da son dövrlər bərpa edilib, şəhər sakinlərinin və qonaqların sevimli istirahət məkanına çevrilib.

Binanı ziyarət edənlərə onun tarixi, burada qəbul olunmuş mühüm qərarlar barədə ətraflı məlumat verilir.

Xətayi Əzizov
AZƏRTAC-ın xüsusi müxbiri
Tbilisi

Qazaxda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaşadı Nəbi Nəbiyevin 100 yaşı qeyd olunub

Müdafiə Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Qazax rayonunun ucqar sərhəd kəndi olan Kəmərlidə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaşadı, İkinci Dünya müharibəsi veteranı Nəbi Daşdəmir oğlu Nəbiyevin 100 illik yubileyi təntənə ilə qeyd olunub.

Yubiley mərasimində Müdafiə Nazirliyinin rəsmiləri, Qazax Rayon İcra Hakimiyyətinin rəhbərliyi, sərhədboyu bölgənin keşiyində mərdliklə duran Vətən əsgərləri, Kəmərlidə və qonşu kəndlərin ağsaqqalları, ziyalılar, ictimaiyyət nümayəndələri və məktəblilər iştirak ediblər.

Hərbi orkestrin müşayiəti ilə 100 yaşlı müharibə veteranı müasir Azərbaycan Ordusunun hərbi səhra geyimində at belində meydana gətirilib, sərrast addımlarla tədbir iştirakçılarının qarşısından keçib. Dövlət bayraqları və Azərbaycan milli atıcı diviziyalarının döyüş bayraqları dalğalanan yaşıl yamaqda Qazaxın ən uzunömürlü sakini 112 yaşlı Sayıl

nəbə öz həyatında becərdiyi qızıl güllərlə Nəbi babanı qarşılayıb.

Layihənin müəllifi, Əməkdar İncəsənət Xadimi, Prezidentin fərdi təqaüdcüsü polkovnik Abdulla Qurbani müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənovun adından yubilyarı və tədbir iştirakçılarını salamlayıb.

Abdulla Qurbani müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənovun təbrikini və xüsusi hədiyyələrini bir əsr şərəfli ömür yaşamış el ağsaqqalına, müharibə veteranına təqdim edib.

Müdafiə nazirinin təbrikində 100 yaşlı Nəbi babanın Vətənə, xalqa, dövlətə sədaqətlə xidmət etdiyi, onun mənalı həyat və döyüş yolunun hər bir gənc üçün örnək olduğu vurğulanır. Bildirilir ki, Nəbi Nəbiyev ömrünün ixtiyar çağında da gənc nəslin vətənpərvərlik tərbiyəsində, Azərbaycan Ordusunun əsgər və zabitlərinin döyüş ruhunun, mənəvi-psixoloji hazırlığının yüksəldilməsində səylərini əsərgəmir.

"100 illik ömrüm boyu belə yubiley görməmişəm", - deyərək kövrələn Nəbi baba tədbir iştirakçılarna da duyğulu anlar yaşadıb.

Qazax Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Rəcəb Babaşov Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaşadı Nəbi babaya göstərilən diqqət və qayğıya görə Prezident İlham Əliyevə, Müdafiə Nazirliyinin rəhbərliyinə bütün qazaxlılar adından minnətdarlıq edib. "Vaxt var idi ki, bu yerlər təhlükəli, qanlı-qadalı idi. İndi isə Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi altında, milli ordumuzun sayəsində bu yerlər rayon sakinlərinin yaylaq yerlərinə, otlaq yerlərinə, əkin-biçin yerlərinə çevrilib. Bu gün isə burada əsl bayram, qələbəlikdir. Bütün bunlara görə bir daha ölkə rəhbərliyinə borc-

luyuq", - deyərək icra hakimiyyətinin başçısı qeyd edib.

Gəncə şəhər müharibə veteranları adından Nəbi babanı təbrikə gələn 98 yaşlı Tofiq Hüseynov, Müdafiə Nazirliyinin zabiti Emin Səfərov, Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Qazax rayon zona filialının sədri, Əməkdar İncəsənət Xadimi, şair-publisist Barat Vüsal, respublikanın Xalq Artisti Tariyel Qasımov və başqaları çıxış edərək yubilyara səmimi arzularını, tədbirin təşkilatçılarna isə minnətdarlıqlarını bildirdilər.

Nəbi Daşdəmir oğluna Respublika Veteranlar Təşkilatının sədri, general-polkovnik Tofiq Ağahüseynovun adından "General Əliağa Şıxlinski" yubiley medalı təqdim olunub.

Nəbi baba "Azərbaycan Prezidentinə, Müdafiə Nazirliyinin rəhbərliyinə göstərdikləri diqqət və qayğıya görə minnətdaram. Ali Baş Komandan Qarabağa hücum əmrini verərsə, mən də ön sıralarda olacağam!" - deyib.

Qara zurnanın sədaları altında veteranlar, hərbiçilər rəqs ediblər.

Sonda tədbir iştirakçıları xatirə şəkilləri çəkdiriblər.

Allah rəhmət eləsin

Respublika Veteranlar Təşkilatı
İkinci dünya müharibəsi iştirakçısı,
polis polkovniki

Məmmədov Yunis Heydər oğlunun
vəfatından kədərləndiyini bildirir,
yaxınlarına dərin hüznə başsağlığı
verir.

Əziz oxucular, "Azərbaycan Veteranı" qəzeti üçün abunə yazıla bilərsiniz!

Qəzetimizə abunə olmaq üçün:

Azərbaycan Beynəlxalq Bankı ASC-nin Səbail filialı

Hesab nömrəsi AZ33İBAZ38090019442437115209

6 aylıq abunə haqqı - 7.5 AZN, 1 illik abunə haqqı - 15 AZN

Qeyd: Əziz və hörmətli oxucular, "Azərbaycan Veteranı" qəzetinə abunə olmaq üçün "Azərmətbuatyayımı" ASC şöbəsinə, poçtlara, Müharibə, Əmək və Silahlı Qüvvələr Veteranları Təşkilatına və Təşkilatın rayon şöbəsinə müraciət edə bilərsiniz.

Əlaqə telefonları: (012) 440- 21-08 (012) 497- 63-58 (111)

Baş redaktor
Ülvi İBRAHİMLİ

Məsul katib
Şəhla QARAYEVA

Qəzet Ədliyyə
Nazirliyində
qeydiyyatda alınıb.
Təsisçi: Azərbaycan
Respublikası
Veteranlar
Təşkilatının Rəyasət
Heyəti

"Azərbaycan
Veteranı" qəzeti.
VÖEN:
1701285981
verilmə tarixi -
23.11.2011

Ünvan: Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu,
Kaveroçkin küçəsi, 34
Əlaqə telefonu: 012 440-21-08
e-mail: az.veteran@mail.ru
Dövlət qeydiyyat nömrəsi - 3486
Dövlət qeydiyyat tarixi -
19.10.2011

Qəzet ayda iki dəfə "Azərbaycan Veteranı"
qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılır,
səhifələrin və "Veteran Nəşriyyatı"
mətbəəsində nəşr olunur.

Qiyməti 60 qəpik
Tiraj: 1290